

نقش نهادهای اطلاعاتی - امنیتی در استحکام ساخت درونی نظام ج.ا.ا. (تعامل سازنده)

محمدعلی سید هاشمی^۱

احمد حاجی زاده^۲

حمیدرضا رفعتی^۳

تاریخ دریافت: ۱۳۹۶/۰۲/۱۳

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۶/۰۳/۲۱

چکیده

با توجه به محتوای انقلاب اسلامی ایران که حرکتی برای پیروزی تمامی مستضعفان جهان، حفظ عزت و بی‌نیازی مؤمنان در برابر دشمنان و نیز نفی‌کننده هرگونه استبداد فکری، اجتماعی و انحصار اقتصادی است؛ بدون تردید، سازمان‌های اطلاعاتی - امنیتی جمهوری اسلامی ایران نیز با کارویژه‌هایی چون؛ توسعه فرهنگ امنیتی جامعه، پیش‌بینی و برآورد تهدیدات امنیتی، ارزیابی آسیب‌پذیری‌های جامعه، بسترسازی برای تحقق سیاست‌های کلان نظام، هشداردهی و آگاه‌سازی امنیتی و درنهایت تولید و ارتقای سطح امنیت در جامعه، یکی از بخش‌های جدایی‌ناپذیر نظام اسلامی بوده که در حفظ و تقویت استحکام ساخت درونی نظام مقدس جمهوری اسلامی ایران، نقش مؤثر و اثربخشی را در راستای تأمین امنیت و منافع ملی، ایفا می‌نمایند. در این مقاله با هدف «شناسایی نقش نهادهای اطلاعاتی و امنیتی در استحکام ساخت درونی نظام ج.ا.ا.» و با روش پژوهش توصیفی-تحلیلی و به شیوه گردآوری اسنادی-کتابخانه‌ای، به بررسی موضوع در راستای هدف یادشده پرداخته شده است. یافته‌های این پژوهش بیانگر آن است که بین دو متغیر «نهادهای اطلاعاتی و امنیتی» و «استحکام ساخت درونی نظام» تعامل معناداری وجود دارد و عملکرد نهادهای اطلاعاتی و امنیتی مبتنی بر آموزه‌های دینی و اسلام ناب محمدی (صلی‌الله‌علیه‌و آله‌وسلم)، ضمن تقویت مقبولیت و مشروعیت نظام، باعث استحکام ساخت درونی حاکمیت گردیده و نیز تعامل و ارتباط میان این دو متغیر، آینه تمام‌نمای واقعیت فرهنگ اسلامی-ایران می‌شود.

واژگان کلیدی: نهادهای اطلاعاتی - امنیتی، استحکام ساخت درونی نظام، امنیت.

۱. دانشجوی دکتر امنیت ملی، دانشگاه دفاع عالی ملی، نویسنده مسئول (m.ali.hashmi@gmail.com)

۲. دانشجوی دکتر امنیت ملی، دانشگاه دفاع عالی ملی (ahmad.h.z@gmail.com)

۳. دانشجوی دکتر امنیت ملی، دانشگاه دفاع عالی ملی (sannesaraee@gmail.com)

بیان مسئله

بدون شک هر تشکیلات یا ساختاری که برای اهداف محوله خود حرکت می‌کند، دارای کارکرد و بازخوردی است و نهادهای اطلاعاتی و امنیتی نیز از این قاعده مستثنی نیستند. در نگاه کلی می‌توان گفت که کارویژه اصلی سازمان‌های اطلاعاتی - امنیتی تأمین آسایش عمومی و ارتقای سطح امنیت و آرامش در جامعه است. امنیت از ریشه «امن» به معنی ایمنی و آرامش قلب و در امان بودن از ترس گرفته شده است. امنیت از این‌رو برای انسان اهمیت دارد که با آن می‌تواند زندگی آسوده و سازنده‌ای داشته باشد و همچنین در مسیر تکاملی خود برای دستیابی به اهدافش توفیق یابد و در سایه آن به توسعه، پیشرفت، آبادانی و درنهایت به استحکام و ساخت اقتدار درونی قدرت ملی سرزمین خود برسد. افزون بر این، ادامه و بقای زندگی اجتماعی توأم با رفاه و آسایش ممکن نیست مگر با تأمین امنیت در جامعه به‌ویژه در ساخت درونی نظام و ارتقای سطح امنیت داخلی و در ادامه گسترش عدالت اجتماعی، اقتصادی، سیاسی، فرهنگی، اخلاقی و نیز مهار بحران‌های توسعه‌ای که این امر مستلزم پیش‌بینی قواعد و ضوابط هماهنگ در کلیه زمینه‌هاست. در جمهوری اسلامی ایران سازمان‌هایی؛ مانند دستگاه‌های اطلاعاتی، نظامی و انتظامی هرکدام به‌نوعی در راستای مأموریت‌های محوله، در تأمین امنیت نقش دارند؛ اما به دلیل اینکه ماهیت و عملکرد هرکدام برای تأمین و بقای امنیت متفاوت بوده و هرکدام در این زمینه دارای نقش‌های متفاوت هستند؛ از این‌رو، در این مقاله به بررسی "نقش نهادهای اطلاعاتی - امنیتی در استحکام ساخت درونی نظام ج.ا.ا" با ماهیت و کارکرد پنهان (اطلاعاتی) پرداخته می‌شود؛ از این‌رو، مطالعه نقش نهادهای نظامی و انتظامی در این مقاله مدنظر نیست.

بدین ترتیب این مقاله، با طرح این سؤال که «نهادهای اطلاعاتی - امنیتی کشور چه نقشی در استحکام ساخت درونی نظام ج.ا.ا دارند؟»، به دنبال آن است تا به شناسایی کارکردهای اصلی این نهادها که به‌نوعی مستقیماً با استحکام ساخت درونی نظام مرتبط است، بپردازد.

اهمیت و ضرورت پژوهش

بررسی نقش نهادهای یادشده در استحکام ساخت درونی نظام از این جهت اهمیت دارد که پژوهش در این زمینه می‌تواند درنهایت نوع و میزان نقش این نهادها در استحکام ساخت درونی نظام را برشمرده و در خاتمه، راهکارهایی برای تقویت روند و بهبود وضعیت (در راستای استحکام بخشی آن‌ها) ارائه نماید. از طرفی نهادهای اطلاعاتی - امنیتی در عصر حاضر نقش‌ها و مأموریت‌هایی فراتر از نقش‌های سنتی بر عهده دارند و در محیط سیاسی و اجتماعی کنونی وظایف جدیدی به آن‌ها محول گردیده است. این نهادها در سال‌های اخیر از قالب نهادی که

صرفاً یک‌سری وظایف سنتی را انجام دهند، خارج گردیده و تقریباً فراگیر عمل می‌نمایند و باید افزون‌بر انجام وظایف سنتی، نسبت به اتفاقات و رخداد‌های محیط پیرامون خود بیش‌ازپیش حساس باشند و لازم است بسیار آگاه و هوشیار باشند تا با توجه به نوع مأموریت و ماهیت عملکرد خود، بتوانند در توسعه فرهنگ امنیتی جامعه و مقابله با تهدیدات موفق بوده و با اتکا به ظرفیت‌های جامعه و توانایی اجتماعی به رسالت خود عمل کنند.

اهداف پژوهش

هدف اصلی: شناسایی نقش نهادهای اطلاعاتی - امنیتی کشور در استحکام ساخت درونی نظام ج.ا.ا.

اهداف فرعی:

۱. تعیین نقش نهادهای اطلاعاتی - امنیتی در برآورد تهدیدات امنیتی
۲. شناسایی نقش نهادهای اطلاعاتی - امنیتی در ارزیابی آسیب‌های امنیتی فرارو
۳. تعیین نقش نهادهای اطلاعاتی - امنیتی در آگاه‌سازی و هشداردهی به مخاطبان

فرضیه پژوهش

رویکرد حاکم بر کارکردهای نهادهای اطلاعاتی - امنیتی در فضای امنیت‌سازی چاره‌ای جز رویارویی، مقابله و خنثی‌سازی تهدیدات و آسیب‌پذیری‌ها در محیط امنیتی ندارد و این موضوع، موجب استحکام بخشی شامل تولید قدرت، اقتدار، ثبات و آرامش، انسجام و استحکام بخشی نظام مقدس جمهوری اسلامی ایران می‌شود.

سؤالات پژوهش:

سؤال اصلی: نهادهای اطلاعاتی - امنیتی کشور چه نقشی در استحکام ساخت درونی نظام ج.ا.ا دارند؟

سؤالات فرعی:

۱. نهادهای اطلاعاتی - امنیتی چه نقشی در برآورد تهدیدات امنیتی دارند؟
۲. نهادهای اطلاعاتی - امنیتی چه نقشی در ارزیابی آسیب‌های امنیتی فرارو دارند؟
۳. نهادهای اطلاعاتی - امنیتی چه نقشی در آگاه‌سازی و هشداردهی به مخاطبان دارند؟

روش پژوهش

هر زمان محقق قصد توصیف عینی، واقعی و منظم حوادث، رویدادها و موضوعات مختلف را داشته باشد، از روش پژوهش توصیفی - تحلیلی استفاده می‌نماید. پژوهش توصیفی، بیشتر راه‌گشای انجام سایر پژوهش‌هاست (خلیلی شورینی، ۱۳۸۳: ۷۵).

پژوهش حاضر به لحاظ روش، توصیفی-تحلیلی است. ابزار جمع‌آوری اطلاعات در این پژوهش شامل ترکیبی از روش اسنادی-کتابخانه‌ای و پویش اینترنتی بوده و بخشی از مطالب از طریق ابزار مصاحبه با افراد صاحب‌نظر در حوزه مسائل اطلاعاتی-امنیتی به دست آمده است که دارای دانش و مهارت لازم در نهادهای امنیتی هستند. سؤال‌ها به‌صورت باز از مصاحبه‌شوندگان پرسیده شده و اطلاعاتی که از طریق مصاحبه جمع‌آوری گردیده است؛ روایی محتوایی آن توسط خبرگان نهادهای اطلاعاتی-امنیتی مورد تأیید قرار گرفته و پایی آن ارزیابی خبرگان است. جامعه آماری از بین افراد صاحب‌نظر شاغل در این نهادها بوده که تعداد ۱۰ نفر از کسانی که در حوزه محیط‌شناسی و مطالعات امنیتی و اشتغال در نهادهای امنیتی خبره هستند انتخاب شده‌اند. انتخاب این افراد به شیوه متخصصان در دسترس بوده است. مصاحبه‌هایی که با متخصصان انجام گرفته، نظرات آن‌ها پیرامون نقش نهادهای امنیتی در استحکام ساخت درونی نظام ج.ا.ا است. با تحلیل محتوای مصاحبه‌های متخصصان این نتیجه حاصل شد که بین دو متغیر «نهادهای اطلاعاتی - امنیتی» و «استحکام ساخت درونی نظام» رابطه معناداری وجود دارد و عملکرد نهادهای اطلاعاتی - امنیتی مبتنی بر آموزه‌های دینی و اسلام ناب محمدی (صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم)، ضمن تقویت مقبولیت و مشروعیت نظام، باعث استحکام ساخت درونی حاکمیت می‌گردد؛ تعامل و ارتباط میان این دو متغیر، آیینه تمام‌نمای واقعیت فرهنگ اسلامی-ایرانی است.

مفاهیم و اصطلاحات:

مفهوم نهادهای اطلاعاتی - امنیتی:

نهادهای اطلاعاتی - امنیتی در هر کشور به‌عنوان خط مقدم مبارزه در جنگ‌های اطلاعاتی، از عوامل ترسیم‌کننده معادله امنیت هستند که بر مؤلفه‌ها و متغیرهای تأثیرگذار بر وضعیت کشور تأثیر خاصی دارند و تلاش می‌کنند تا با بهره‌گیری از توانایی‌های موجود، به مقابله با تهدیداتی که اساس حکومت و کشور را مورد هدف قرار می‌دهند، برخیزند. در تعریفی دیگر نهاد یا سازمان اطلاعاتی - امنیتی به دستگاهی اطلاق می‌گردد که هرگونه تعرض اطلاعاتی و یا پنهانی حریف و دشمنان احتمالی یا واقعی را به حوزه اطلاعات و عملیات خودی، کشف و خنثی نماید. نهادهای امنیتی به‌عنوان جزء اساسی از عناصر قدرت در مرکز امنیت قرار دارند و به‌عنوان بخشی از قابلیت کشور نقش مهمی در ارزیابی و پیشگیری از ناامنی و شناخت تهدیدات، کشف فرصت‌ها، خنثی‌سازی و مقابله اصولی با ناامنی نقش ایفا می‌نمایند.

مفهوم استحکام ساخت درونی: استحکام به معنی محکم شدن، استوار شدن، استواری و استحکامات آمده است (دهخدا، ۱۳۷۲: ۸۲۷). فرماندهی معظم کل قوا حضرت امام خامنه‌ای

(مدظله‌العالی) در مورد استحکام ساخت درونی می‌فرمایند: «... آنچه برای نظام جمهوری اسلامی حائز اهمیت است، استحکام ساخت درونی نظام جمهوری اسلامی است. استحکام درونی ملت ایران است؛ همان چیزی است که از روز اول تا امروز توانسته این کشور را حفظ کند؛ اتحاد ملی، توجه به آرمان‌های والای نظام جمهوری اسلامی، توجه به عزت ملی...»^۱. ایشان در فرمایش‌های دیگری در این باره می‌فرمایند: «... ساخت اقتدار درونی ملت در درجه اول با ایمان درست و راسخ و با اتحاد آحاد مردم و با عمل درست مسئولان کشور و با همراهی مسئولان و آحاد مردم و با توکل به خدای متعال انجام خواهد گرفت...»^۲. استحکام ساخت درونی ریشه در فرهنگ دینی ما دارد که به‌وفور می‌توان به آیات و روایات استناد کرد. آیاتی نظیر آیه شریفه «نفی هرگونه سبیل و طریقی برای سلطه کفار بر مسلمانان». آیه شریفه «واعدو لهم ما استطعتم من قوه و من رباط الخیل...» و روایاتی چون؛ «عزت مؤمن در بی‌نیازی از دیگران است، ملتی که در تأمین مایحتاج اولیه خود وابسته باشد، طعم استقلال و عزت را نخواهد چشید و...» با این نگاه می‌توان چنین تعریف کرد که استحکام ساخت درونی به قابلیت‌ها و توانایی‌هایی اطلاق می‌شود که با به‌کارگیری فرهنگ (باورها، اعتقادات و ارزش‌ها) و ایدئولوژی اسلامی از طریق ایجاد جذابیت، اقناع و همراه‌سازی بر افکار و رفتار گروه‌های هدف تأثیر می‌گذارد. چنین قدرتی خود متأثر از عواملی؛ مانند فرهنگ و ایدئولوژی حاکم، میزان مشروعیت و مقبولیت نظام، کارآمدی مدیریت کشور، نظام ارتباطات، برقراری عدالت در جامعه، توسعه و پیشرفت می‌شود و در نهایت میزان رضایت‌مندی آحاد جامعه، موجب استحکام قدرت نرم درونی نظام خواهد بود (مصاحبه، ساوه‌دودی، ۱۳۹۳/۶/۱۰). استحکام ساخت درونی متشکل از اجزا و واحدهای به هم پیوسته‌ای است که برآیند افزایش توان هر یک از این واحدها می‌تواند به تقویت مقوله اقتدار ملی در یک کشور بینجامد. اجزای ساخت درونی قدرت هم در حوزه‌های نرم‌افزاری و هم در حوزه‌های سخت‌افزاری با تکیه بر ظرفیت‌های بومی و توانمندی‌های داخلی تعریف‌شدنی هستند. هر نظامی برای تقویت ارکان و استحکام ساخت قدرت درونی خود، یک‌سری تمهیداتی را به مورد اجرا می‌گذارد و نظام اسلامی ایران نیز از این امر مستثنی نیست. با توجه به تهدیدات و مخاطراتی که نظام اسلامی، از درون و برون با آن مواجه است و هم‌چنین با توجه به جایگاه نهادهای اطلاعاتی و امنیتی در جامعه، می‌طلبید نقش نهادهای

۱. بیانات در مراسم تحلیف و اعطای سردوشی دانشجویان دانشگاه‌های افسری ارتش جمهوری اسلامی ایران ۱۳۹۲/۷/۱۳.

۲. بیانات رهبر انقلاب اسلامی در دیدار با کارگزاران حج ۱۳۹۲/۶/۲۰.

اطلاعاتی و امنیتی در مهم‌ترین موضوع - که همان استحکام ساخت قدرت درونی نظام است - مورد بررسی قرار گرفته و ابعاد آن مشخص گردد.

بررسی مفهوم امنیت^۱: امنیت به معنی آرامش، آسودگی، ایمنی و در امان بودن است. (عمید، ۱۳۸۶: ۲۳۳) والتر لپمن^۲ درباره امنیت می‌گوید: یک ملت وقتی دارای امنیت است که در صورت پرهیز از جنگ بتواند ارزش‌های اساسی خود را حفظ نماید و در صورت اقدام به جنگ بتواند آن ارزش‌ها را پیش ببرد (روشندل، ۱۳۸۶: ۲). تأمین «امنیت» که کارویژه اصلی سازمان‌های اطلاعاتی - امنیتی است، در اسلام نیز مورد تأکید فراوان واقع شده است. اسلام دارای آموزه‌های لازم برای طراحی نظریه امنیت، متناسب با اوضاع و احوال این عصر در تمامی ابعاد آن؛ از جمله امنیت اخروی، فردی، اجتماعی، سیاسی، نظامی، اقتصادی، حقوقی و مانند آن است. امنیت مورد نظر اسلام امنیت پلیسی و خودکامه نیست. دیدگاه اسلامی معتقد به تقدم فضایل و آرمان‌هایی؛ مانند عدالت و آزادی، بر امنیت است. در دیدگاه اسلام جنبه دنیایی و مادی امنیت توأم با وجهه الهی و معنوی آن مورد تأکید است. امنیت معنوی سرچشمه و مبنای ابعاد مادی امنیت و سازوکارهای تأمین آن بوده و بین ابعاد معنوی و سازوکارهای تأمین امنیت مادی ارتباط معنادار برقرار است. امام علی (ع) نیز در خطبه دوم نهج‌البلاغه یکی از ویژگی‌های عصر جاهلیت را نبود امنیت نام برده و می‌فرماید: «پیامبر اکرم (ص) در سرزمینی ظهور کرد که در آن خواب مردمانشان بی‌خوابی بود و گریه زیاد و مداوم سرمه چشمانشان را تشکیل داده بود». این توصیف سرزمینی است که امنیت در آن حاکم نبود و هر روز و هر ساعتی، قبیله‌ای بر قبیله دیگر می‌تاخت تا خود را حق جلوه دهد؛ ولی اسلام پس از ظهور و تثبیت، امنیت را برای جامعه اسلامی به ارمغان آورد و برای امنیت جامعه اسلامی اهمیت زیادی قائل بوده است. دستورهایی نیز پیرامون حفظ امنیت فردی از محترم‌شمردن آبرو و عرض انسان تا حفظ خون و جان و مال داده است (اسلامی: ۱۳۹۰، ۱۴۵). در این مقاله «امنیت» به‌عنوان کارویژه اصلی سازمان‌های اطلاعاتی - امنیتی مورد نظر است.

تهدیدات امنیتی^۳: تهدید معانی مختلف؛ اما نزدیک به هم دارد. تهدید از جنس خطر علیه منافع از بیرون نظام، است. به لحاظ لغوی آن را به ترساندن و بیم‌دادن معنا کرده‌اند؛ اما از «تهدید امنیتی» تعاریف و توصیف‌های گوناگونی صورت گرفته است. وجود یک فشار خارجی منفی، نبود امنیت، ایجاد اختلال در توانایی‌های یک کشور برای کسب اهداف ملی، اقداماتی که

1. Security
2. Lippman Walter
3. Threats Security

کمیت و کیفیت زندگی مردم یک کشور یا دامنه اختیارات حکومت را به طور جدی کاهش می‌دهد، درک و ساخت یک دشمن یا وضعیت خطرناک و ... از جمله تعاریفی است که برای تهدید در حوزه امنیت و امنیت ملی بیان شده است. «مرادیان» در کتاب خود با عنوان «مبانی نظری امنیت»، تهدیدات امنیتی را عبارت از وضعیتی می‌داند که بتواند با هدف قراردادن منافع ملی یک کشور، ثبات و امنیت را به خطر اندازد. در پاره‌ای از متون نیز تهدید امنیتی به معنای توانایی‌ها، نیات و اقدامات دشمن بالفعل و بالقوه برای پیشگیری از دستیابی خودی به مقاصد امنیتی تعریف شده است (مرادیان، ۱۳۹۰: ۲۹۷). "ریچارد اولمن"^۱ نیز در تعریف خود، تهدیدات امنیتی ملی را اقدام یا سلسله رویدادهایی می‌داند که به شکل مؤثر و در دوره زمانی کوتاه، خطر کاهش کیفیت زندگی برای ساکنان یک کشور را پیش آورد (ساوه‌درودی، ۱۳۸۸: ۱۳۲). در این مقاله، اصطلاح «تهدیدات امنیتی» از آن سبب مورد توجه قرار گرفته که مقابله با آن از وظایف سازمان‌های اطلاعاتی-امنیتی است، از طرفی «برآورد» تهدیدات امنیتی در کشور، به عنوان کارکردی مهم برای نهادهای اطلاعاتی-امنیتی مد نظر است.

آسیب‌های امنیتی: آسیب از جنس ضعف، کاستی، نقصان و نارسایی در درون بوده و به مفهوم ضرر، زیان، ضربه و خدشه است (عمید، ۱۳۷۳: ۴۴). بر اساس ادبیات علوم انسانی، آسیب درواقع وضعیتی است که در آن بر ساختار، رفتار، کارکرد، کارآمدی و توانایی یک مجموعه یا یک کل ضربه وارد می‌شود و بقا و حیات ساختاری آن را با مشکل جدی مواجه می‌سازد. واژه آسیب در ابتدا در رابطه با ابعاد زیستی مطرح گردیده و سپس از آن جایی که ساختارها و سازمان‌ها نیز در نظریه‌های اجتماعی به بدن انسانی تشبیه شده‌اند، این واژه به نوعی گستره عمومی یافته و مجموعه‌های انسانی را نیز در بر گرفته است (شیخ‌وندی، ۱۳۷۳: ۵۱). آسیب‌های امنیتی عبارتند از: شرایط، علل، عوامل و نارسایی‌هایی که جامعه یا کشور را در رسیدن به اهداف خود با مشکل مواجه نموده و باعث کاهش روحیه افراد و جامعه (در سطح عموم) و کاهش توان رزمی در سطح نیروهای مسلح می‌گردند. به طور کلی آسیب‌های امنیتی، نارسایی‌هایی هستند که کشور را مستعد خسارت نموده و یا زمینه را برای سوءاستفاده سرویس‌های بیگانه و یا گروهک‌های برانداز و خرابکار فراهم می‌نمایند. آسیب‌پذیری‌ها نیز، جلوه‌های ابتدایی تهدیدات هستند که نظم و امنیت عمومی کشور را خدشه‌دار می‌نمایند و معمولاً تکثر، فراگیری و مداومت آن‌ها، نظام را با چالشی جدی مواجه ساخته و به بروز بحران امنیتی و به عبارتی بهتر، تهدید امنیتی خواهند انجامید. ریشه آسیب‌پذیری‌ها معمولاً از درون حکومت (نظام، جایگاه، نهاد، سازمان)

ظاهر می‌شود و به‌طور مستقیم با مباحث داخلی مرتبط است. اگرچه تأثیرگذاری محیط بیرونی نیز نباید از نظر دور نگاه داشته شود. به‌رحال آسیب‌ها به‌طور معمول پس از بروز معضلات و مشکلات داخلی نمایان می‌شوند. به‌عنوان نمونه وجود یک نارضایتی که بر اثر سوء مدیریت یک مدیر با ابلاغ یک بخشنامه و یا شیوه‌نامه و یا حمایت‌نکردن از کارکنان صورت می‌گیرد، خود می‌تواند عامل ایجاد آسیب در روند جاری هر نظامی اعم از کوچک یا بزرگ گردد. واژه آسیب فی‌نفسه فعلیت نداشته و مستلزم شرایط زمانی و مکانی پذیرنده آن (جایگاهی که واقعه آسیب در آن رخ می‌دهد) است؛ به‌عبارت‌دیگر، آسیب و آسیب‌پذیری، مانند بسیاری از مفاهیم و واژه‌های مطرح در ادبیات علوم انسانی پدیده‌ای نسبی است و آثار آن تابع شرایط زمانی و مکانی خاص است. برای مثال ممکن است رخداد خاصی برای یک ساختار به‌عنوان آسیب و یا آسیب‌پذیری مطرح باشد و بخش‌هایی از ساختار را به چالش جدی بکشد؛ اما همین موضوع و یا رخداد برای ساختار دیگری آن‌چنان مهم نباشد. یا ممکن است بروز واقعه‌ای کوچک برای کشوری بزرگ، آسیب‌پذیری تلقی شود و همین واقعه برای کشوری کوچک اصلاً مطرح نباشد.

ادبیات نظری

۱. جایگاه و اهمیت نهادهای امنیتی در ج.ا.ایران

نهادهای اطلاعاتی- امنیتی از دیدگاه‌های گوناگون دارای اهمیت و کاربرد بوده و به همین سبب، زمینه‌های مختلف زندگی بشر و جامعه دست‌خوش تلاش‌ها، خدمات و تحرکات امنیتی این نهادهاست که این فعالیت‌ها در عرصه‌های مختلف سیاسی، نظامی، اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و ... وجود دارد. سازمان‌های اطلاعاتی - امنیتی دارای وظایف و مأموریت‌های حساس، حیاتی و متنوع هستند. یکی از این مأموریت‌های اساسی، مشارکت مؤثر در ایجاد امنیت داخلی و خارجی و حفظ و ارتقای آن در ابعاد مختلف زندگی اجتماعی است و این مأموریت را معمولاً در قالب‌های آشکار و پنهان انجام می‌دهند که به دلیل ملاحظات امنیتی، ضرورتی به آشکار نمودن یا اطلاع‌رسانی و ارائه اقدامات انجام‌شده به آحاد جامعه نیست. بدیهی است بنا به‌ضرورت و نیاز در مواقع لزوم، فرازی از اقدامات انجام‌شده برای روشن‌کردن افکار عمومی مطرح می‌شود. شاید به دلیل همین ویژگی خاص سازمان‌های اطلاعاتی- امنیتی است که معمار کبیر انقلاب اسلامی، کارکنان این نهادها را سرباز گمنام نامیدند و فرماندهی معظم کل قوا (مدظله‌العالی) از اقدامات آن‌ها به‌مثابه مجاهدت‌های خاموش یادکردند. بر این اساس تأثیرگذاری این سازمان‌های گمنام؛ اما مؤثر در ساختار امنیت کشور و در ساختار نظام حکومتی ما بسیار توجه‌برانگیز است. هرگونه میل یا انحراف جزئی از اصول مسلم انقلاب اسلامی، می‌تواند پیامدهای سوء و خسران جدی را به دنبال داشته باشد. آشنایی هرچه بیشتر

با آموزه‌های اسلامی، فرمان‌ها و تدابیر فرماندهی معظم کل قوا (مدظله‌العالی) و پیش چشم قراردادن آن‌ها از ویژگی‌ها و وظایف سازمانی و فردی کارکنان این نهادهاست که به‌دفعات توسط معظم‌له به آن‌ها اشاره شده است. در ادامه به شرح برخی از مهم‌ترین آن‌ها پرداخته می‌شود (دشتی، ۱۳۹۲: ۲۱۰).

- تولید امنیت، به‌عنوان کارویژه مهم نهادهای امنیتی از دیدگاه فرماندهی معظم کل قوا مدظله‌العالی:

ایشان درباره اهمیت و ضرورت «امنیت» به‌عنوان یکی از کارکردهای بنیادین و اساسی دستگاه‌های اطلاعاتی - امنیتی کشور می‌فرمایند:

«... اگر ما بخواهیم ضروریات زندگی بشر را در فصول عمده خلاصه کنیم و مثلاً به دو فصل، سه فصل و بیشترین میزان به چهارفصل برسد، یک‌فصل از این چند فصل، فصل امنیت است. بدون امنیت، نه خوراک لذتی می‌بخشد، نه خانواده انسی ایجاد می‌کند و نه شغل و درآمد فایده‌ای می‌دهد. امنیت که نبود، هیچ‌چیز نیست. امنیت، مثل هوا برای انسان، به‌طور مستمر لازم است. اگر جامعه امنیت نداشته باشد، حالت اختناق پیدا می‌کند؛ مثل مجموعه‌ای که هوا در اختیار نداشته باشد. این، اهمیت امنیت است. امنیت هم متعلق به همه است. امنیت، امنیت عموم مردم است. در همه شئون زندگی، امنیت یک ضرورت برای انسان است. در دوران عبادت، در دوران سازندگی، در دوران تجارت و در هر فعالیتی که انسان بخواهد بکند، محتاج امنیت است...»^۱

همان‌طور که ضرورت امنیت برای یک جامعه در ابعاد و سطوح مختلف به زیبایی هرچه‌تمام‌تر در جملات بالا از سوی ولی امر مسلمین جهان حضرت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) تبیین گردیده است، با دقت بیشتر در محصول این‌گونه سازمان‌ها و اهمیت مأموریت و کار آن‌ها، تأثیرگذاری نهادهای یادشده در استحکام ساخت درونی نظام و افزایش اقتدار حاکمیت و هم‌چنین ارزش اجتماعی خدمت کارکنان سازمان‌های اطلاعاتی - امنیتی در کشور به‌وضوح آشکار می‌شود.

فرماندهی معظم کل قوا (مدظله‌العالی) در فرازی دیگر از فرمایش‌های خویش درباره چگونگی عملکرد و حساسیت کار در نهادهای اطلاعاتی و امنیتی، به تبیین برخی ویژگی‌های ضروری برای کارکنان سازمان‌های یادشده؛ ازجمله ضرورت هوشیاری کارکنان این سازمان‌ها، پرداخته می‌فرمایند:

۱. بیانات فرماندهی معظم کل قوا (مدظله‌العالی) در دیدار با جمعی از فرماندهان و کارکنان نیروی انتظامی (۷۶/۴/۲۵).

«... وزارت اطلاعات در زمره دستگاه‌هایی است که باید با هوشیاری و مراقبت از بروز هرگونه اشتباه و خطایی هرچند کوچک در روند فعالیت‌های اداری، ستادی، میدانی و عملیاتی خود جلوگیری نماید؛ زیرا در این بخش هرگونه غفلت و اشتباهی می‌تواند بزرگ و مهم باشد. حوزه کار وزارت اطلاعات، بسیار وسیع و حساس است و حقیقتاً یک نوع سازمان‌دهی، دقت و استحکام در حرکت اطلاعاتی را لازم دارد که این مهم از رهگذر ایجاد مجموعه‌ای از مغزهای متفکر، فعال، طراح و برنامه‌ریز در درون این وزارتخانه محقق خواهد شد ...»^۱.

به‌هرحال از آنجا که امنیت از ضروریات و نعمات بزرگ الهی است، حافظان امنیت نیز باید قدر خدمت خود در چنین نهادهای مقدسی را بدانند و از فرصت ایجاد شده برای خدمت به نظام مقدس ج.ا.ایران- که داعیه‌دار راستین اسلام ناب محمدی (صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم) است- بیشترین میزان بهره‌برداری را بنمایند. آنچه مسلم است این سازمان‌ها جایگاه بارزش و انکارناپذیری در استحکام ساخت درونی قدرت در کشور دارند.

- برخی از ویژگی‌های مهم نهادهای امنیتی کشور از دیدگاه فرماندهی معظم کل قوا مدظله‌العالی: سازمان‌های اطلاعاتی- امنیتی به‌عنوان خط مقدم مبارزه در جنگ‌های اطلاعاتی و خنثی‌کننده اقدامات سرویس‌های اطلاعاتی دشمن در حوزه امنیت داخلی و خارجی کشور و مأمونی پایدار و مقاوم برای جامعه هستند و در حکومت اسلامی با توجه به وظایف و مأموریت‌های واگذار شده به آن‌ها از شأن و جایگاه خاصی برخوردار هستند که مهم‌ترین این ویژگی‌ها در کلام رهبری مواردی بدین شرح است: (دشتی، ۱۳۹۲: ۲۱۲).

۱- **حصن و حصار:** «... شما حصارید؛ ارتش یک‌جور حصار است؛ سپاه یک‌جور حصار است؛ بسیج یک‌جور حصار است؛ نیروی انتظامی یک‌جور حصار است؛ حفاظت اطلاعات یک‌جور حصار است. هرکدام در آن وظیفه‌های تعیین‌شده و تعریف‌شده خودشان بایستی آن جنبه حصاربودن خودشان و لزوم استحکام این حصار را مراعات کنند و نگه بدارند ...»^۲.

تأکید فرماندهی معظم کل قوا (مدظله‌العالی) در این بیانات حکیمانه مبنی بر تأثیر نهادها و مجموعه‌های امنیتی، شامل نیروهای مسلح و جایگاه‌های حفاظت اطلاعاتی به‌عنوان حصاری که باید مستحکم باشد تا بتواند موجب استحکام مجموعه حاکمیت شود، به‌روشنی نقش نهادهای اطلاعاتی - امنیتی در استحکام ساخت درونی نظام را نشان می‌دهد.

۲- ابزار و سازوکار نبض‌گیری:

۱. بیانات فرماندهی معظم کل قوا ((مدظله‌العالی)) در دیدار وزیر، معاونان و مدیران کل وزارت اطلاعات (۷۶/۱۰/۹).

۲. بیانات فرماندهی معظم کل قوا (مدظله‌العالی) در دیدار فرماندهان ارشد نظامی و انتظامی (۸۹/۱۰/۲۲).

«... سازمان‌های حفاظت اطلاعات، درواقع نبض نیروهای مسلح هستند که از طریق آن‌ها می‌توان آنچه را در سازمان‌های حساس نیروهای مسلح می‌گذرد، دریافت کند. خود همین کافی است که بفهمیم حفاظت اطلاعات چقدر مهم است ... دستگاهی که می‌تواند از کیفیت نیروهای مسلح، از عملکرد کاری و موجودیت نیروهای مسلح به ما خبر بدهد، حفاظت اطلاعات است. حفاظت اطلاعات است که می‌تواند به ما خبر بدهد نیروهای مسلح درست عمل می‌کنند یا خیر؟ نقاط قوت و ضعف آن‌ها چیست؟» (بی‌نام، ۱۳۹۲: ۱۶).

دقت در این بیانات ارزشمند و تشبیه نهادهای اطلاعاتی و آمینتی نظام به ابزارهایی برای سنجش کیفیت بخش‌های اجرایی، درست عمل کردن یا نکردن و تعیین نقاط ضعف و قوت آن‌ها و گزارش‌دهی در این زمینه، به زیبایی تأثیر این قبیل سازمان‌ها در تصمیم‌سازی و کمک به سیاست‌گذاری و تصمیم‌گیری واقعی و درست مقامات اجرایی در اداره نظام را نشان می‌دهد.

۳- موجب اقتدار ملی: به‌طور حتم یکی از مؤلفه‌ها و شاخص‌های استحکام هر حاکمیتی، احساس و ایجاد "اقتدار ملی" در آن نظام است. هر چه اقتدار ملی در کشوری بیشتر بود، به همان میزان پایداری و ادامه حیات مقتدرانه آن نظام فراهم و امکان‌پذیرتر است. فرماندهی معظم کل قوا (مدظله‌العالی) در این باره و در جمع کارکنانی از نهادهای اطلاعاتی و آمینتی، پیرامون اهمیت احساس اقتدار مردم و نهادهایی که در ایجاد این احساس نقش دارند، می‌فرمایند:

«... استحکام و انسجام و روزآمد بودن دستگاه اطلاعاتی کشور، یکی از پایه‌های مهم اقتدار نظام اسلامی است با حمایت دولت خدمت‌گزار و همکاری سایر نهادهای اطلاعاتی اجازه ندهید کوچک‌ترین فترت و سستی در انجام وظایف قانونی آن دستگاه مهم پیش آید ...».

۴- ارتباط قوی با مردم و بهره‌گیری از احساس مسئولیت آن‌ها برای دفاع از مرزهای انقلاب: حکومت اسلامی -که راهبردهای آن برگرفته از اصول اسلام ناب محمدی (صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم) است و توسط معمار کبیر انقلاب اسلامی (ره) طراحی گردیده و با همت مقام عظمای ولایت (مدظله‌العالی) استمرار یافته و به سمت حکومت جهانی در حرکت است، همیشه بر پایه ارتباط با مردم، اتکا همه‌جانبه به آنان در هر شرایط و به‌ویژه در مواقع بحران برای غلبه بر مشکلات تداوم یافته است. فرماندهی معظم کل قوا (مدظله‌العالی) در این باره می‌فرمایند: «... نکته توجه‌برانگیز این که یکی از عوامل موفقیت دستگاه‌های اطلاعاتی ما که از اول انقلاب تا کنون خودش را نشان داده است، احساس مسئولیت عمومی مردم نسبت به تحریکات دشمن و آمادگی آن‌ها برای دفاع از مرزهای انقلاب است. این حالت امروز هم در مردم وجود دارد ...».

۵- ضرورت همکاری و تعامل دستگاه‌های اطلاعاتی و امنیتی با یکدیگر: ارتباط بین سازمان‌های اطلاعاتی و حفاظت اطلاعاتی از مواردی است که باید همه سازمان‌ها به آن اهتمام داشته باشد. در این رابطه فرماندهی معظم کل قوا (مدظله‌العالی) می‌فرماید:

«... همه دستگاه‌های اطلاعاتی دنیا باهم همکاری دارند، تبادل اطلاعات دارند. اطلاعات در دنیا میان دولت‌ها و سازمان‌ها مثل یک کالا مبادله می‌شود و هم چنانی که هر کشوری مجبور است کالاهای موردنیاز خود را از جاهای مختلفی جور کند؛ کشورها اطلاعات موردنیاز را از راه شرکای خودشان کسب می‌کنند. ... دستگاه‌های اطلاعاتی داخل صد درصد باهم همکاری داشته باشند. جبران نا همکاری بیگانگان را همکاری خودی‌ها بکنند، این وظیفه همه است. وقتی دشمن در مقابل چشم انسان و مد نگاه انسان است همکاری دوست برای انسان عزیزتر است. دوستان خود را عزیز بدارید ...» (بیانات در جمع مسئولان و کارکنان سازمان حفاظت اطلاعات ارتش جمهوری اسلامی ایران در سال ۱۳۷۴). این عبارات حکیمانه، همه آن چیزی است که سازمان‌های امنیتی و اطلاعاتی باید در تحقق و اجرایی کردن آن تلاش کنند و نبود هماهنگی بین سازمان‌های اطلاعاتی و امنیتی نظام - که وظیفه جلوگیری از تلاش دشمنان و انجام اقدامات آفندی علیه دشمنان داخلی و خارجی را به عهده دارند - می‌تواند صدمات زیادی به نظام وارد نماید. معظم‌له در فرمایش دیگری در این زمینه می‌فرماید:

«... دستگاه‌های اطلاعاتی باید با یکدیگر همکاری کنند. مجموعه دستگاه‌های اطلاعاتی کشور، بدون تمرکز و فرماندهی متحد و مستقل، نخواهند توانست به قدر کافی و لازم از همه نیروهای خوب و کارآمد استفاده کنند. باید مدیریت خوب و متمرکز، با رعایت همه جوانب حرکت عمومی نیروهای اطلاعاتی را در کشور جهت بدهد ...».

تبیین نقش و کارکردهای مهم نهادهای اطلاعاتی - امنیتی:

۱-۲- برآورد تهدیدات امنیتی: در فرهنگ فارسی عمید "برآورد" به معنی سنجیدن چیزی، تخمین، برآورد کردن و سنجیدن آمده است (کتولی نژاد و طلایی، ۱۳۹۳: ۴۳). در لاتین از برآورد با عبارت "Evaluation, Rate, Estimate" یاد شده است. از "Estimate" به معنای قضاوت و اظهار عقیده کلی در مورد موضوعی خاص نیز یاد شده است (فرهنگ لغت آکسفورد). "برآورد کردن" فرایندی است که طی آن ابعاد مختلف یک پدیده مورد گمانه‌زنی قرار گرفته تا از این طریق تصویری کلان از آن نزد بازیگر حاصل آید. برآورد، بخشی از یک فعالیت کلان‌تر به نام سنجش

1. Evaluation, Rate, Estimate
2. Estimate

است؛ چراکه در سنجش ابعاد و مؤلفه‌های برآورد شده، موضوع اندازه‌گیری واقع می‌شود. برای درک جامع و بهتر "برآورد تهدید" می‌توان آن را در بطن فرمول کلان "راهبرد تهدید" قرار داده و معنا کرد (افتخاری، ۱۳۹۰: ۳۱).

بر مبنای این تعریف منظور از راهبرد تهدید، مجموعه اقداماتی است که یک بازیگر در مواجهه با تهدید طراحی و به اجرا می‌گذارد. این اقدامات که "مراحل برآورد" نیز نامیده می‌شوند عبارتند از: شناسایی تهدید، تحلیل تهدید، سنجش تهدید، انجام طراحی (برای مدیریت تهدید)، اجرا (منظور اجرای سیاست‌های ناشی از مرحله طراحی است) و واپایش پیامدها. (افتخاری، ۱۳۹۰: ۳۲). "افتخاری" معتقد است، مرحله طراحی تا واپایش پیامدها، درمجموع "مدیریت تهدید" را شکل می‌دهد. بر این مبنای، توصیف و برآورد امنیتی حالتی است که "فرآورده‌های نهایی" بررسی اطلاعاتی به خود می‌گیرند. باید توجه داشت که هیچ گزارش حقایق وجود ندارد که برآورد در آن نباشد و هیچ برآورد اطلاعاتی نیست که قبل از هر چیز بر اساس حقایق بنا نشده باشد. یک سازمان نظامی یا اطلاعاتی فقط در صورتی می‌تواند "برآورد" به عمل آورد که معلوماتش بر حقایق استوار باشد، در غیر این صورت "برآورد" با "حدس" مترادف خواهد بود (جزوه درسی فن بررسی اطلاعاتی: ۳۴).

«کتولی نژاد» و «طلایی» در مقاله خود با عنوان «رهیافتی نظری بر برآورد در سازمان‌های اطلاعاتی و ارائه الگوی مفهومی»، درباره ضرورت و اهمیت برآورد تهدیدات در سازمان‌های امنیتی - اطلاعاتی چنین بیان می‌دارند که در این سازمان‌ها جست‌وجو برای اخبار در مورد افراد یا نهادهایی که برای امنیت زیان‌بخش به نظر می‌رسند، یک فعالیت ثابت است. درواقع این سازمان‌ها بار مسئولیت تشخیص و واپایش هر تهدید پیش‌رو را شخصاً به دوش می‌کشند؛ اما دراین ارتباط این امر بسیار مهم است که با وجود پیشرفت فراوان در فناوری ارتباطات، موقعی پیش می‌آید که مشکل، تولید اخبار نیست؛ بلکه مشکل اصلی برآورد تهدیدات است (کتولی نژاد و طلایی، ۱۳۹۳: ۴۶).

منظور از ذکر برآورد تهدیدات امنیتی در این پژوهش، بیان اهمیت برآورد و پیش‌بینی تهدیدات است که ازجمله کارکردهای مهم نهادهای اطلاعاتی محسوب می‌گردد. شناخت دشمن که در چارچوب برآورد تهدیدات امنیتی، در نهادهای یادشده صورت می‌گیرد، به‌عنوان یک راهبرد، مستلزم مجموعه‌ای از راهکنش‌ها و فن‌های متعدد است تا بتواند برتری اطلاعاتی را نسبت به دشمن به منصه ظهور برساند. نهادهای اطلاعاتی - امنیتی به‌طورمعمول با به‌کارگیری روش‌های مختلف عملیاتی تلاش می‌کنند تا اشراف اطلاعاتی خود را در سطوح راهبردی و

راهکنشی، در دو بُعد سطحی و عمقی به اجرا درآورند. بر این اساس برآورد در نهادهای امنیتی که نیاز به عمل شبکه‌ای و رصد کلیه رویدادها در حوزه‌های سخت و نرم و ابعاد نظامی، امنیتی، اقتصادی، فرهنگی/ اجتماعی و سیاسی در سطوح ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی دارد، باید فراگیر و از امکانات روز و بومی برخوردار باشد و توان پیش‌بینی تحولات و مدیریت آن را در اولویت قرار دهد. یکی از محصولات و خروجی‌های مهم در سرویس‌های اطلاعاتی- امنیتی، کمک به فرایند برآورد درست تهدیدات امنیتی و درنهایت مدیریت مؤثر تهدید است؛ زیرا روشن است که اولین گام در مدیریت تهدید شناخت اجزا آن است. پیش‌بینی تهدیدات و روابط میان عوامل، حوزه‌ها و اهداف مرجع تهدیدات احتمالی، امکان مدیریت مناسب آن‌ها را در گام بعدی میسر می‌سازد. به تعبیر دیگر روش‌های مبتنی بر رویکرد اکتشافی همچون روندیابی، پایش روند و دیده‌بانی، پیش‌بینی اهدافی را که ممکن است مورد نظر عامل تهدید باشند، محقق می‌کند (حسینی، ۱۳۸۹: ۲۱۱). یکی از کارهای ویژه سازمان‌های اطلاعاتی- امنیتی ارائه هشدار به تصمیم‌گیران درباره شکل‌گیری و رخداد تهدیدات در حوزه داخلی و خارجی است. روش‌های مطرح در مطالعات آینده، واجد توانایی پیش‌بینی تهدیدهای امنیتی محتمل در آینده هستند. در زمینه پیش‌بینی تهدیدات امنیتی می‌توان به هرگونه نشانه، حادثه یا شرایطی که توان ایجاد خسارت و ضرر علیه یک دارایی را داشته باشد، اشاره کرد. در برآورد تهدید پس از تعیین وجوه و ابعاد مختلف تهدید، می‌بایست شواهد و روندهای منتهی به ایجاد تهدید را تعیین کرد. روش دیگر برآورد تهدید بر اساس پایش مداوم توانایی‌ها و انگیزه‌های تهدیدکننده است. سنجش قدرت حمله و چگونگی اعمال آن توسط مهاجم می‌تواند بیانگر جدی‌بودن تهدید برای تصمیم‌گیران سازمان‌های اطلاعاتی- امنیتی کشور باشد. برای مثال برآورد دقیق شاخص‌ها و اوضاع اقتصادی، سیاسی، نظامی و اجتماعی ایالات متحده می‌تواند تعیین کند آیا تهدیدات نظامی مورد ادعای دستگاه دیپلماسی و رسانه‌ای آن کشور درستی داشته یا شگردی برای فریب است (همان). یکی دیگر از ابعاد برآورد تهدیدات امنیتی کشف رابطه میان موضوع، حوزه و عامل تهدید است. درواقع موضوع تهدید حلقه واسط بین عامل و حوزه تهدید است و بدون آن تهدید امنیتی فاقد معنا و ناقص خواهد بود. با توجه به اجزا اصلی تهدید، موضوعی تهدیدآمیز است که بقاء و موجودیت نظام را نشانه رفته باشد و از سوی تهدیدشونده، تهدید تلقی شود؛ یعنی بتوان برای موضوع تهدید عامل معرفی کرد. عاملی که توان ایجاد ضرر و خسارت را داشته باشد. با توجه به سازمان معنایی تهدید، موضوعات تهدیدآمیز امنیتی با تمرکز بر ظرفیت و توانایی ضربه به امنیت کشور شناسایی‌شدنی است. برای مثال رشد و توسعه شبکه‌های

اجتماعی، بدون اعمال مدیریت و نظارت مراجع سیاست‌گذار و اجرایی داخلی، ظرفیت تأثیرگذاری بر افکار و رفتار اقشار فعال، جوان، تحصیل کرده و مؤثر جامعه را در راستای اهداف ضدامنیتی دارد. به‌هرحال پیش‌بینی ابعاد مختلف فعالیت شبکه‌های یادشده و بررسی روند آینده، وجوه تأثیرگذاری آن بر مسائل فرهنگی، اجتماعی، سیاسی، اقتصادی و امنیت توأم با تغییرات فناوری‌های ارتباطی و اطلاعاتی، می‌تواند موضوعات تهدیدآمیز متعددی را برای سازمان‌های اطلاعاتی - امنیتی کشور ترسیم نماید (همان: ۲۱۲). یکی از شرایط تحقق تهدید، ظهور و بروز پدیده‌ها یا وضعیت‌هایی است که به‌عنوان تهدید، هویت مستقلی پیدا کرده باشند. هویت مستقل پیدا کردن تهدید به معنای انباشته شدن، متراکم شدن، دارای مرزهای مشخص و تفکیک پذیر شدن با دیگر موضوعات و نمایان شدن آن به‌عنوان پدیده یا وضعیتی مستقل و مؤثر نزد حوزه تهدید (تهدیدشونده) است. از این حیث پیش‌بینی رخداد پدیده‌های مختلف و شرایطی که در خود می‌توانند پرورش‌دهنده وضعیت‌های تهدیدآمیز باشند، می‌تواند برآورد مناسبی از تهدیدات ارائه دهند. در بحث مقابله با تهدید باید گفت که اجرای برنامه‌های پیش‌بینی‌شده متناسب با وضعیت‌های محتمل در صورت رخداد تهدید، مرحله مواجهه و مدیریت تهدید است. بهره‌برداری از امکانات و ظرفیت‌های موجود و ورود مؤلفه‌های جدید به جریان مقابله با تهدید و افزایش ابعاد اقدامات، موجب تجزیه بردارهای تأثیرگذار عوامل تهدید در حوزه هدف می‌گردد. در مقابله با تهدید نظامی به‌کارگیری تجهیزات و سلاح‌های جدید و ناشناخته در عرصه نبرد یا افشای اطلاعات مستند درباره ماهیت پنهان و معاملات پشت پرده رقیب در جریان اقدامات و فشارهای سیاسی و انتشار اخبار و اطلاعات مشابه مورد ادعای حریف در رسانه‌ها، به تضعیف تبلیغات منفی می‌انجامد (همان: ۲۱۶)؛ بنابراین برآورد تهدیدات امنیتی در ج.ا.ا با استفاده از ابزارهای مختلف در هر سازمان امنیتی برای اینکه بتواند تهدیدات کشور را چه در بعد داخلی و چه در بعد خارجی، بر مبنای حقایق و با تولید اطلاعات بالارزش پیش‌بینی نماید، از کارویژه‌های اساسی نهادهای امنیتی است که بدون تردید اگر این کارکرد به نحو شایسته‌ای در سازمان‌های یادشده انجام شود، کشور خواهد توانست در مواجهه با تهدیدات پیش‌رو، با اقدام به‌موقع، نسبت به واپایش و مدیریت بحران اقدام کرده و دچار غافلگیری نشود. بی‌شک این روند؛ یعنی برآورد به‌موقع تهدیدات امنیتی توسط سازمان‌های اطلاعاتی - امنیتی، تأثیر مهمی در اقتدار و حفظ قدرت کشور و در نتیجه استحکام ساخت درونی نظام خواهد داشت. از طرفی روشن است، اگر دستگاه‌های اطلاعاتی - امنیتی کشور که افزون‌بر تجربه، آموزش و دانش اطلاعاتی، ابزارها و امکانات لازم؛ از جمله تجهیزات جمع‌آوری پنهان، آشکار،

فنی و ... را در اختیاردارند، نتوانند به موقع و از قبل، تهدیدات دشمنان را برآورد و پیش‌بینی کنند، در آن صورت چنین کشوری به هیچ عنوان نمی‌تواند، ادعای داشتن اقتدار و استحکام درونی نظامش را مطرح نماید.

۲-۲- شناسایی و ارزیابی آسیب‌های امنیتی و شبهه‌امنیتی فرارو:

آسیب از نابسامانی‌ها و ناهنجاری‌ها ناشی می‌شود. از نظر "دورکیم" نابسامانی‌ها به وضعیتی در یک جامعه اطلاق می‌شود که در آن هنجارهای اجتماعی نفوذ خود را بر رفتار فرد از دست بدهند. (گیدنز، ۱۳۷۳: ۷۹). آسیب‌شناسی، مطالعه ناهنجاری‌های اجتماعی و آثار مترتب بر آن در جامعه را مورد بررسی قرار می‌دهد (ستوده، ۱۳۷۶: ۱۴). آسیب در هر سازمان، فرایندی است که احتمال نابودی نظم و هماهنگی درون‌سازمانی را فراهم و حرکت به‌سوی شرایط جدید را ناهموار می‌کند. دامنه اثرگذاری آسیب می‌تواند جزئی یا کلی و فرعی یا اصلی باشد. زمانی که بخشی از سازمان با شرایط خاص و جدیدی مواجه می‌شود، به‌گونه‌ای که نظم و هماهنگی حاکم بر آن از حالت عادی خارج شود، آسیب در حد جزئی و یا فرعی است؛ اما زمانی که همه سازمان با شرایطی روبه‌رو می‌شود که ساخت‌ها و نهادهای حاکم بر آن، دسترسی به اهداف سازمانی با چالش جدی مواجه شوند، آسیب کلی یا اصلی است. در این حالت سازمان به سمت بحران پیش می‌رود. بحرانی که نابسامانی‌های حاصل از آن با گسست نظم موجود، احتمال پایان اعتبار و بقای سازمان را فراهم می‌سازد. ظرفیت‌ها و استعدادها موجود در هر نهاد و سازمان بیانگر کیفیت اجزاء درون آن است که در صورت اعمال مدیریت مناسب می‌تواند ضمن تحکیم کلیت سازمان در تحقق سیاست‌ها و اهداف راهبردی به نحو مؤثر عمل نماید. توانایی نهادها در انجام مأموریت‌ها و وظایف تعیین‌شده به عوامل متعدد نظامی بستگی دارد که قابلیت‌های درون نهاد را در ابعاد گوناگون مدیریتی، سرمایه انسانی، منابع و امکانات، نحوه تعاملات و ... به‌عنوان اجزای ساخت درونی نهاد، مهم‌ترین نقش را در موفقیت در حوزه مأموریتی و مواجهه با شرایط متغیر محیطی و استحکام ساخت درونی به عهده دارد. در نقطه مقابل، بی‌توجهی به قابلیت‌ها و ظرفیت‌های درونی و توجه‌نکردن به شرایط متلاطم محیط بیرونی موجب تهدید و یا حفاظت مطلوب از اهداف مرجع و دارایی‌های کلیدی در برابر تهدیدات و ترمیم آنچه که بر اساس تهدید خسارت‌دیده است، خواهد شد. درنتیجه در اجزاء یا کل نظام ایجاد گسل و ناپایداری پدیدار می‌گردد و تعادل نظام به‌هم‌خورده و باعث کاهش قابلیت‌ها و درنتیجه تحقق‌نیافتن اهداف می‌گردد (اقتباس: عبدالله‌خانی، ۱۳۸۴: ۲۲۰-۱۸۹)؛ بنابراین با توجه به عرصه فعالیت‌های اطلاعاتی که سرشار از رقابت، فریب، اعمال قدرت و پیچیدگی است؛ نهادهای امنیتی نه تنها باید اقدام به آسیب‌شناسی و اصلاح امور خود نمایند؛ بلکه ناگزیر

هستند با نوآوری در پیشگیری و با نگاه به آینده، از هرگونه بروز آسیب و انتشار آن در سطح کل مجموعه با جدیت جلوگیری نمایند تا درنهایت این روند موجب اقتدار و استحکام نظام حاکم شود (رشیدزاده، ۱۳۸۸: ۴۲). کار نهادهای اطلاعاتی - امنیتی با همه ضرورت و اهمیتی که از نظر اسلام دارد، به سبب آن که شیوه‌ها و ابزار آن به گونه‌ای وسوسه‌انگیز است، امکان دارد که دست‌اندرکاران امور امنیتی را کم‌کم و ناخودآگاه به‌سوی انواع فسادهای اخلاقی سوق دهد و آن‌ها را مسخ کرده، از اخلاق، خدا، دین و معنویت جدا کند. کار نهادهای امنیتی تجسس، کسب اخبار سری، کشف مجهولات، دشمن‌یابی و مانند آن است و ابزار و شیوه آن نیز بیشتر اوقات، اموری است که به‌کارگیری آن‌ها در شرایط عادی برای هرکسی جایز نیست. حال وقتی نیروها در عمل با آن ابزار و شیوه‌ها کار کنند، به‌تدریج در روح آن‌ها اثر می‌گذارد. ازاین‌رو اگر واجد صلاحیت‌های لازم اخلاقی نباشند و با روش‌های ویژه اخلاقی و عملی یا عوارض ناشی از کار امنیتی مبارزه نکنند، به‌تدریج آن‌ها را از معنویت جدا می‌سازد و به هلاکت و دوزخ هدایت می‌کنند (الهامی‌نیا و دیگران؛ ۱۳۸۶: ۲۱). این موضوع نگرانی همه سازمان‌های امنیتی است، در این زمینه ترنر (۱۳۶۷: ۷۸) می‌نویسد: موضوع مهمی که در استخدام مأموران امنیتی وجود دارد، این است که عده‌ای پس از گذراندن دوره‌های آموزشی درصدد بهره‌برداری از تجربیات و آموخته‌های خود برای استفاده شخصی برمی‌آیند، هرچند که تعداد این عده اندک است، ولی لازم است، علیه همین گروه اندک نیز کاری صورت پذیرد؛ زیرا اصولاً حرفه امنیتی به دلیل مسائل محرمانه‌ای که پیرامون آن وجود دارد، به او اجازه می‌دهد که بدون بازخواست این‌وآن، دست به هر اقدامی بزند. وظیفه یک عنصر امنیتی حکم می‌کند که برای مثال، با کسانی دست به معامله بزند یا از در رشوه‌خواری برآید و این امر چون باید آن‌قدر محرمانه بماند که حتی از دید رؤسا و خانواده‌اش هم پنهان باشد؛ ازاین‌رو، برای کسی که آمادگی بهره‌برداری شخصی دارد، اشتغال به چنین حرفه‌ای بسیار اغواکننده است و مزایایی در اختیارش می‌دهد که هرگز در هیچ شغل دیگری امکان دستیابی به آن‌ها را نمی‌داشت.

آسیب و اهمیت آسیب‌شناسی از دیدگاه فرماندهی معظم کل قوا (مدظله‌العالی):

«... آسیب‌شناسی هر موجود، باید با توجه به بنیه آن موجود انجام گیرد. بنیه بعضی‌ها ضعیف است، کم‌ترین ویروسی هم ممکن است آن‌ها را از بین ببرد؛ بعضی‌ها قدرت دفاع ندارند. آن کسانی که دچار ایدز می‌شوند، یک ویروس کوچک سرماخوردگی، آن‌ها را می‌کشد! چون قدرت دفاع بدن آن‌ها از بین می‌رود؛ یعنی سلول‌های مدافع بدن، گلبول‌های سفید و سربازان بدن، در بدن آن‌ها مرده، ناتوانند و نمی‌توانند از خودشان دفاع کنند؛ بنابراین آسیب آدمی که مبتلا به ایدز است، یک سرماخوردگی است؛ درحالی‌که آسیب یک آدم توانا، حتی سرطان هم

نیست. ما دیده‌ایم آدم‌های قوی‌بنیه‌ای را که سرطان داشتند، بعد با یک شیمی‌درمانی و مقابله قوی، حتی با سرطان مبارزه کردند؛ خوب شدند والان دارند زندگی می‌کنند؛ بنابراین باید ببینیم بنیه این موجودی که داریم آسیب‌هایش را بررسی می‌کنیم، چقدر است. معنای آسیب‌ها هم که می‌گوییم، مطلقاً خیانت نیست که بگوییم همه‌جا خیانت است. نه منظورمان تنبلی، بی‌دقتی، بی‌اهتمامی، دل‌سوزی و تلاش لازم را نکردن، کار علمی انجام ندادن و متناسب با نیاز، پیش نرفتن است؛ همه آیین‌ها سوء عملکرد است. البته من توقع معصومیت ندارم که بگوییم ما باید معصوم باشیم؛ نه بالاخره گوشه‌کنار، یک‌جور خالی خواهد ماند؛ لیکن باید تلاش کنیم کار را درست کنیم...». ایشان در زمینه اهمیت آسیب‌شناسی می‌فرمایند: «در این زمینه باید همه به خود نهیب بزنیم و ضمن تلاش جدی برای آسیب‌شناسی، به چاره‌جویی و جست‌وجوی راه‌های علاج بپردازیم...» (بیانات در دیدار شرکت‌کنندگان در همایش آسیب‌شناسی انقلاب ۷۷/۱۲/۱۵).

۳-۲- کارکرد یا نقش پیشگیری در نهادهای اطلاعاتی - امنیتی:

الف) توجیه تخصصی (آگاه‌سازی) امنیتی: امروزه، در عصر فناوری اطلاعات و ارتباطات نیز منابع انسانی از ارکان اساسی توسعه است؛ زیرا انسان هم هدف توسعه و هم عامل آن محسوب می‌شود و تحقق اهداف و توسعه تا حد توجه‌برانگیزی به نحوه اداره و مدیریت این ثروت و منبع حیاتی بستگی دارد؛ بنابراین در این عصر نیز آسیب‌ها و تهدیدها به‌منزله سرمنشأ تمامی انحرافات و لغزش‌های افراد هستند. سازمان‌های نظارتی و واپاشی در کشور با در نظر گرفتن حجم مأموریت‌ها و مشکلات ناشی از تهدیدها و آسیب‌های یادشده و تأثیر آن‌ها بر توان فکری و مادی سازمان‌ها به‌تنهایی قادر به واپاشی و پیشگیری از انحراف و جرم نیستند؛ مگر از طریق جلب مشارکت عموم و این مشارکت نیز جامعه عمل نخواهد پوشید؛ مگر از طریق آگاه‌سازی و آموزش عمومی افراد و به‌ویژه کارکنان بخش‌های مهم ادارات لشکری و کشوری که با تهدیدها و آسیب‌های امنیتی و غیرامنیتی گوناگونی روبه‌رو هستند. از این‌رو، نیازی به تأکید ندارد. برای مقابله با مشکلات یادشده، بیشتر بودجه زیادی باید هزینه شود که در بسیاری از موارد به‌جای برنامه‌ریزی و آموزش برای پیشگیری، به‌ناچار برای این منظور هزینه‌های کلان درمان صرف می‌شود و متأسفانه این درمان‌ها نیز اثربخش نیستند. پس آشکار است، همان‌گونه که خداوند سبحان در آیه شریفه ۵۵ سوره مبارکه «ذاریات» در لزوم تذکر و اندرز فرموده‌اند: «پیوسته مؤمنان را پند و تذکر ده؛ زیرا آنان را سود می‌بخشد». انسان نیازمند مربیان دل‌سوز و آگاه است؛ بنابراین صیانت شایسته از افراد و کارکنان با توجه با حساسیت وظیفه‌ای که در پاسداری از کیان مردم و حفظ و حراست ارزش‌ها و تأمین امنیت بر عهده‌دارند، مستلزم آگاه‌سازی نیروی

انسانی است که ازجمله مهم‌ترین اقدامات سازمان‌های اطلاعاتی - امنیتی برای آشنایی افراد و کارکنان با تهدیدها و آسیب‌های فراروی آنان اعم از نوین، کنونی و پیشین است؛ زیرا آموزش و آگاه‌سازی نه‌تنها از حقوق اولیه و اصلی انسان است؛ بلکه جزء اصلی توسعه اجتماعی و اقتصادی نیز هست که اگر با نیازسنجی و برنامه‌ریزی مناسب انجام پذیرد، می‌تواند بازده بسیاری داشته باشد (پیش‌قدم، ۱۳۹۰: ۱۳).

آگاه‌سازی از ریشه آگاه و به معنی: مطلع، باخبر، مخبر، خبردار، آگاه‌شدن و آگاهی‌یافتن، آگاهاندن، خبردادن، آگاهی‌دادن، باخبرکردن، آگاه‌داشتن، هوشیار و آگاه گردیدن است. درباره تعریف و مفهوم آگاه‌سازی نظرات متفاوتی ابراز شده است. به نظر برخی، آگاه‌سازی حفاظتی - امنیتی عبارت است از مجموعه فعالیت‌هایی که برای یادگیری برخی از فعالیت‌های مشخص (دانش حفاظتی - امنیتی) با هدایت مربیان حفاظتی برای تمامی افراد و کارکنان انجام می‌گیرد (همان: ۹). از حیث مفهومی نیز آگاه‌سازی دربرگیرنده آموزش‌ها، گفتارها و تبلیغات، تذکرها، پاسخ به سؤالات، توجیه و ارشاد است که برای بهبود و عملکرد کارکنان و در نتیجه افزایش کارایی ارائه می‌گردد. به عبارتی آگاه‌سازی مقوله‌ای فراتر از آموزش صرف بوده و بین آگاهی‌دهنده و گیرنده پیام، ارتباط و تعامل خاصی حکم‌فرماست (همان: ۱۰). آگاه‌سازی جریانی است که افراد طی آن مهارت‌ها، طرز تلقی‌ها و گرایش‌های لازم برای ایفای نقش خاصی را می‌آموزند، آگاه‌سازی برای تأکیدهای خاص است که طی آن معلومات در ذهن فرد سازماندهی شده و با آگاهی قبلی وی تلفیق می‌شود و در نتیجه در رفتار و نحوه دید و نگرش فرد تغییراتی به وجود می‌آید که موجب عمق بخشیدن به بینش و بصیرت، دانش، توانایی‌ها و مهارت‌های منابع انسانی سازمان گردیده و موجب تحقق اهداف سازمان با کارایی و اثربخشی مطلوب‌تر خواهد شد (همان).

اهداف آگاه‌سازی حفاظتی - امنیتی به پنج قسمت کلی به شرح زیر تقسیم شده است:

۱- افزایش سطح آگاهی حفاظتی و امنیتی افراد جامعه و کارکنان لشکری و کشوری.

۲- پیشگیری از رخداد جرم و شکست‌های حفاظتی

۳- توسعه امنیت سازمانی و تأمین آسایش فردی

۴- مشارکت کارکنان در راستای تحقق اهداف مأموریتی حفاظتی، اطلاعاتی و امنیتی

۵- صرفه‌جویی در منابع نیروی انسانی و تجهیزاتی نهادهای اطلاعاتی - امنیتی

هدف از آموزش و آگاه‌سازی امنیتی - حفاظتی ایجاد تغییر و دگرگونی در رفتار و نگرش کارکنان است. این آموزش و آگاه‌سازی باید از چنان کیفیتی برخوردار باشد که با صرف

کمترین میزان هزینه و با استفاده از بهترین و جدیدترین مهارت‌ها، بیشترین میزان بهره‌دهی را داشته باشد که برای دستیابی به هدف عالی، وصول به هدف‌های فرعی زیر ضروری است:

۱- آشنا کردن کارکنان با خط و مشی و برنامه‌های آگاه‌سازی حفاظتی به گونه‌ای که وظایف خود را با توجه به هدف‌های کلان برای پیشگیری از جرم انجام دهند.

۲- ایجاد علاقه و تقویت روح همکاری در کارکنان

۳- افزایش سطح دانش و تخصص کارکنان با توجه به فناوری روز در امر مشارکت عمومی و پیشگیری از جرائم و شکست‌های حفاظتی

۴- ایجاد یا ارتقای نگرش مثبت در کارکنان نسبت به سازمان حفاظت اطلاعات (همان: ۹۷ و ۹۶).

ب) نقش توسعه فرهنگ امنیتی جامعه و مقابله با تهدید متکی بر جامعه و توانایی اجتماعی: منظور از این باب این است که نهادهای اطلاعاتی و امنیتی باید شبکه‌های اطلاعاتی مردمی ایجاد کنند که درواقع بتوانند تهدید یا به بیان دیگر برنامه‌های نیروهای برانداز را کشف کنند؛ یعنی همان سازمان‌های اطلاعاتی که حضرت امام (ره) آن را اطلاعات ۳۶ میلیونی فرمودند. در این شرایط است که تهدید امنیتی و ضدانقلاب به خوبی دیده می‌شود. چرا نظام توانست ضد انقلابیان را در اول انقلاب جمع کند؟ چون مردم احساس وفاداری و تعلق می‌کردند و راحت موارد و موضوعات مشکوک را به مبادی ذی‌ربط گزارش می‌کردند. در اصل مردم باید نظام را از خودشان بدانند تا چنین عملکردی را داشته باشند. ما باید از طرق مختلف از توانایی‌های مردمی و ظرفیت‌های آن‌ها استفاده کنیم تا مردم بتوانند گزارش‌های خود را ارسال کنند؛ یعنی توطئه‌ها و برنامه‌های ضدانقلاب را که دیده نمی‌شود، ببینند و گزارش دهند (محبوبی، ۱۳۸۹: ۳۲). از طرفی باید هم‌زمان با جلب حمایت مردمی و حفظ آن باید قدر مردم را نیز دانست و برای رفاه و آسایش و آرامش روحی و روانی آن‌ها روزبه‌روز تلاش کرد و برای رفع آن کوشید. باید در این راستا به مسئله فقر، فساد و تبعیض - که مورد تأکید حضرت آقا هم هست - همت مضاعف داشته باشیم.

توضیح چارچوب مفهومی پژوهش

با توجه به بررسی‌های صورت گرفته و روند پژوهشی این پژوهش، مصاحبه با خبرگان و صاحب‌نظران نهادهای اطلاعاتی و امنیتی الگوی مفهومی پژوهش به شرح زیر بیان می‌شود. غالبیت این الگو متکی به آراء و نظرات مصاحبه‌شوندگان که افرادی باتجربه، متخصص و خبره مسائل اطلاعاتی و امنیتی هستند، تدوین گردیده است. الگو حاکی از آن است که دستاورد عملکرد نهادهای اطلاعاتی و امنیتی موجب پیشگیری، مقابله و خنثی‌سازی تهدیدات و

نقش نهادهای اطلاعاتی - امنیتی در استحکام ساخت درونی نظام ج.ا.ا تعامل سازند

امروزه محصول نهادهای اطلاعاتی - امنیتی که تولید اطلاعات و امنیت است در هر کشوری زیربنای فعالیت‌های سیاسی، نظامی، اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی، روانی و ... است؛ زیرا اطلاعات ارزشمند، اعتمادپذیر، درست و به‌موقع که از آن به‌عنوان دانش یاد می‌شود، منشأ قدرت و توانایی در سطح داخلی و خارجی است و می‌تواند پیام‌آور موضوعاتی مانند: صلح، پیروزی در جنگ‌های احتمالی، کشف فریب‌های اطلاعاتی، مشخص کردن جهت‌گیری اقتصادی، معلوم کردن مسیر و نوع برخورد؛ اتحاد و انسجام سازی؛ رسا کردن دشمن، مقابله با بحران‌های داخلی و ... گردد. به همین سبب، نهادهای اطلاعاتی و امنیتی با کارویژه‌های مورد نظر، در هر کشوری از اهمیت ویژه‌ای برخوردار هستند. نهادهای امنیتی - اطلاعاتی با رویکرد اطلاعاتی، حفاظتی و امنیتی می‌توانند منطقه خطر را در آینده مشخص نموده و بر مبنای آن برنامه‌ریزی کنند و اقدام‌های پیشگیرانه و حتی مقابله‌ای برای آن در نظر بگیرند. به تعبیری

بهتر می‌توان گفت نهادهای اطلاعاتی و امنیتی به‌عنوان جزء اساسی از عناصر قدرت در مرکز امنیت قرار دارند و به‌عنوان بخشی از قابلیت کشور نقش مهمی در ارزیابی و پیشگیری از ناامنی‌ها و شناخت تهدیدات، کشف فرصت‌ها، خنثی‌سازی و مقابله اصولی با ناامنی‌ها ایفا می‌نمایند.

در ج.ا. کارویژه نهادهای اطلاعاتی - امنیتی ابتدا و قبل از هر چیز پیشگیری و مقابله با تهدیدات و آسیب‌پذیری‌ها و کشف موارد ضد امنیتی است؛ یعنی در گام اول نهادهای اطلاعاتی - امنیتی وظیفه دارند با انجام اقدامات پیشگیرانه حفاظت اطلاعاتی، هرگونه زمینه و بستر بروز و ظهور اقدامات ضد امنیتی و ضد ملی در کشور را کاهش داده و در ادامه هرگونه تهدیدات احتمالی و آسیب‌پذیری‌ها را بر مبنای الگوهای تعریف‌شده، ارزیابی، برشمرد، شناسایی و کشف نمایند. برای اینکه نهادهای اطلاعاتی و امنیتی بتوانند این کارویژه‌ها را به‌درستی انجام دهد، معمولاً چند فرایند را باید هم‌زمان طی کنند. انجام و پیگیری کارکردهای پیشگیرانه، برآورد تهدیدات امنیتی و طی مراحل آن، راهبرد تهدید و مدیریت آن و نیز ارزیابی و شناسایی آسیب‌های پیش‌رو در این چارچوب، از اهمیت خاصی برخوردار است؛ بنابراین چنانچه نهادهای اطلاعاتی - امنیتی که مقررات را در متن خود حاکم می‌کنند، به‌خوبی این کارویژه‌ها را دنبال و پیگیری کنند، بدون تردید موجب انسجام و اعتبار نظام سیاسی و استحکام ساخت درونی نظام می‌گردند؛ اما اگر با عملکرد ساختاری منافات به وجود آید و نیروهای اطلاعاتی به‌تدریج از هنجارها و فرهنگ سازمانی مطلوب خود روی برتابند، دچار انحراف و آسیب می‌گردند و این آسیب در حوزه‌های مختلف ساختاری، رفتاری، کارکردی و شناختی، سریعاً و عمیقاً جامعه و حوزه امنیت را فرا می‌گیرد. به‌هرحال محصول نهایی نهادهای اطلاعاتی و امنیتی و برآیند تمامی اقدامات آنان موجب تأمین امنیت و آرامش در جامعه است و روشن است که امنیت نیز بسترساز استحکام و ساخت درونی نظام است. امنیت به تعبیر فرماندهی معظم کل قوا (مدظله‌العالی) مانند هوا که برای انسان لازم است و باید به‌طور مستمر در وجود انسان جریان داشته باشد، برای جامعه نیز ضروری بوده و از الزامات حتمی و مستمر زندگی جمعی است. امنیت از این سبب برای انسان اهمیت دارد که با آن می‌تواند زندگی آسوده و سازنده‌ای داشته باشد و همچنین در مسیر تکاملی خود برای دستیابی به اهدافش توفیق یابد و در سایه آن به توسعه، پیشرفت، آبادانی و درنهایت به استحکام و ساخت اقتدار درونی سرزمین خود برسد؛ بنابراین می‌توان چنین نتیجه‌گیری کرد که تأثیرگذاری این سازمان‌های گمنام؛ اما مؤثر، در ساختار امنیت کشور، بسیار توجه‌برانگیز است. نکته پایانی اینکه به‌هرحال از آنجا که امنیت از

ضروریات و نعمات بزرگ الهی است، حافظان امنیت نیز باید قدر خدمت خود در چنین نهادهای مقدسی را بدانند و از فرصت ایجادشده برای خدمت به نظام مقدس ج.ا.ا - که داعیه‌دار راستین اسلام ناب محمدی (صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم) است - بیشترین میزان بهره‌برداری را بنمایند. آنچه مسلم است این سازمان‌ها جایگاه باارزش و انکارناپذیری در الگوی پیشرفت ایرانی- اسلامی و استحکام ساخت درونی قدرت در کشور دارند. در پایان یافته‌های این پژوهش نشان داد، بین دو متغیر «نهادهای اطلاعاتی و امنیتی» و «استحکام ساخت درونی نظام» رابطه معناداری وجود دارد و عملکرد مثبت نهادهای اطلاعاتی و امنیتی مبتنی بر آموزه‌های دینی و اسلام ناب محمدی (صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم) در نهایت ضمن تقویت مقبولیت و مشروعیت نظام، باعث دوام و قوام نظم و امنیت، اقتدار در دو بعد داخلی و خارجی و استحکام ساخت درونی حاکمیت می‌گردد؛ تعامل و ارتباط میان این دو متغیر، آیینه تمام‌نمای واقعیت فرهنگ اسلامی- ایرانی است که می‌تواند عامل الگوبودن و هدایت فرهنگ اسلامی نیز باشد.

منابع

۱. افتخاری، اصغر (۱۳۹۰)؛ «برآورد تهدید؛ رویکردی نظام واره»، تهران، نشر دانشگاه عالی دفاع ملی.
۲. اسلامی، علیرضا (۱۳۹۰)؛ «امنیت در نگاه امام خمینی»، انتشارات دانشگاه عالی دفاع ملی.
۳. خلیلی شورینی، سیاوش (۱۳۸۳)؛ «روش‌های پژوهش در علوم انسانی»، تهران، انتشارات یادواره کتاب.
۴. ساوه‌درودی، مصطفی (۱۳۸۸)؛ «امنیت ملی: فرصت‌ها و تهدیدات»، فصلنامه اطلاعاتی - حفاظتی جامعه اطلاعاتی، شماره ۳.
۵. مرادیان، محسن (۱۳۹۱)؛ «مبانی نظری امنیت»، تهران، چاپ چاپخانه پشتیبانی سازمان حفاظت اطلاعات آجا.
۶. شیخاوندی، داود (۱۳۷۳)؛ جامعه‌شناسی انحرافات و آسیب‌شناسی جامعه، تهران، نشر سمت.
۷. کتولی‌نژاد، خدابخش و طلایی، رضا (۱۳۹۳)؛ «رهیافتی نظری بر برآورد در سازمان‌های اطلاعاتی و ارائه الگوی مفهومی»، فصلنامه اطلاعاتی - حفاظتی جامعه اطلاعاتی، شماره ۱۹.
۸. لک‌زایی، نجف (۱۳۸۹)؛ فلسفه امنیت از دیدگاه امام خمینی (ره)، فصلنامه علمی - پژوهشی پژوهشکده مطالعات راهبردی، دوره ۱۳، شماره ۴۹، ص ۵-۲۸.
۹. محبوبی (۱۳۸۹)؛ «میزگرد علمی: پیش‌بینی و برآورد اطلاعاتی تهدیدات حال و آینده در ج.ا.ا»، فصلنامه اطلاعاتی - حفاظتی جامعه اطلاعاتی، شماره ۸.
۱۰. حسینی، سید محمدرضا (۱۳۸۹)؛ «نقش آینده‌پژوهی در مدیریت تهدیدات سازمان‌های اطلاعاتی و امنیتی ج.ا.ا»، فصلنامه اطلاعاتی - حفاظتی جامعه اطلاعاتی، شماره ۱۰.
۱۱. پیش‌قدم، یونس (۱۳۹۰)؛ «ولین کارگاه مشترک آموزشی آگاه‌سازی حفاظتی»، تهران، انتشارات معاونت حفاظت و پیشگیری ساحفاناجا.
۱۲. سماواتی، سید رضا (۱۳۹۳)، «ویژگی‌نامه ۳۰ سال مجاهدت خاموش»، تهران، انتشارات دانشکده اطلاعات وزارت اطلاعات.
۱۳. ساوه‌درودی، مصطفی (۱۳۸۸)؛ «مجموعه مقالات نقش سازمان‌های اطلاعاتی - امنیتی در مقابله با شایعه»، تهران، انتشارات پژوهشکده مطالعات فارابی.
۱۴. رنجبر، قاسم (۱۳۸۸)؛ «مجموعه مقالات نقش سازمان‌های اطلاعاتی - امنیتی در مقابله با شایعه»، تهران، انتشارات پژوهشکده مطالعات فارابی.
۱۵. رضایی، کامران (۱۳۸۸)؛ «مجموعه مقالات نقش سازمان‌های اطلاعاتی - امنیتی در مقابله با شایعه»، تهران، انتشارات پژوهشکده مطالعات فارابی.
۱۶. دشتی، سعید (۱۳۹۲)؛ «ویژگی‌های سازمان‌های اطلاعاتی و امنیتی و کارکنان آن‌ها در نظام مقدس ج.ا.ا از منظر امام خامنه‌ای مدظله‌العالی»، فصلنامه اطلاعاتی - حفاظتی جامعه اطلاعاتی، شماره ۱۴.

۱۷. رشید زاده، فتح آ...، (۱۳۸۲)؛ «آسیب شناسی سازمان های اطلاعاتی با تأکید بر آنومی رفتاری»، رساله دکتری، دانشگاه علوم و فنون فارابی.
۱۸. توسلی، غلام عباس (۱۳۷۲)؛ *نظریه های جامعه شناسی*، نشر سمت، تهران.
۱۹. رضائیان، علی (۱۳۷۲)؛ *اصول مدیریت*، نشر سمت، تهران.
۲۰. ستوده، هدایت الله (۱۳۷۶)؛ *آسیب شناسی اجتماعی*، انتشارات آوای نور، تهران، چاپ چهارم
۲۱. مرتضوی، شهناز و همکاران (۱۳۸۸)؛ *رابطه فرهنگ مدیریت منابع انسانی و رفتارهای سازمانی*، انتشارات نخل، تهران.
۲۲. عبدالله خانی، علی (۱۳۸۴)؛ حفاظت از زیرساخت های حیاتی اطلاعاتی، *فصلنامه مطالعات دفاعی راهبردی*، شماره ۲۳، ۲۴
۲۳. گیدنز، آنتون (۱۳۷۳)؛ *مبانی جامعه شناسی*، ترجمه منوچهر کاشانی، نشر نی، تهران.
۲۴. میرسپاسی، ناصر (۱۳۷۶)؛ *مدیریت منابع انسانی و روابط کار*، انتشارات شروین، چاپ اول. تهران.
۲۵. دهخدا، علی اکبر (۱۳۷۲)؛ *موسسه لغت نامه دهخدا*، دانشگاه تهران.
۲۶. امام خامنه ای بیانات در مراسم تحلیف و اعطای سردوشی دانشجویان دانشگاه های افسری ارتش جمهوری اسلامی ایران ۱۳۹۲/۷/۱۳
۲۷. امام خامنه ای بیانات در مراسم تحلیف و اعطای سردوشی دانشجویان دانشگاه های افسری ارتش جمهوری اسلامی ایران ۱۳۹۲/۷/۱۳
۲۸. امام خامنه ای بیانات رهبر انقلاب اسلامی در دیدار با کارگزاران حج ۱۳۹۲/۶/۲۰

